

Reflexe vylučovací krize (1678–1683) v soudobé literatuře

Kristýna Hoblová

abstrakt

Tato literárněhistorická práce se věnuje reflexi vylučovací krize (1678–1683) v soudobé literatuře napříč žánry na základě teorie vzniku veřejné sféry Jürgena Habermase a pochopení ideologie posledních Stuartovců jako poslední výspy aristokratické ideologie v koncepci Michaela McKeona. Vylučovací krize se ukazuje jako doba otřesená hledáním rovnováhy mezi ustupujícím stuartovským viděním světa a ideologií Whigů spojených s rostoucí merkantilní třídou. Interpretace vybraných textů daného období zkoumá tvůrčí proměny politického diskurzu nově vznikajících politických stran whigů a toryů s důrazem na vztahy mezi žánry, jednotlivými autory a politickými ideologiemi.

První kapitola nabízí přehled sociálně-historického kontextu, Habermasovy teorie vzniku veřejné sféry a koncepce aristokratické ideologie Michaela McKeona. Představuje také politickou teorii toryů obhajující svaté právo na trůn Stuartovců za pomoci patriarchální teorie Roberta Filmera, jež se opírá o analogii mezi státem a domácností, a obranu Whigů proti absolutistickým tendencím Stuartovců prosazováním legislativy jako konceptu nadřazeného královským výsadám, stejně jako náboženské spory, které byly součástí těchto politických diskusí.

Následující čtyři kapitoly obsahují detailní rozbor a porovnání vybraných literárních textů ve vztahu k strategiím politického diskurzu daného období. Kapitola 2 ukazuje, jak tragédie Johna Drydena *Oedipus* a *Troilus and Cressida* a tragikomedie *The Spanish Fryar* reflektují krizi zobrazením rozvráceného státu, prosazováním svatého práva králů a kodexu cti jako základu aristokratické ideologie, varováním před politickými frakcemi a vzpourou, ale také kritikou Karla II za pomoci zavedených „zženštilých postav“. *Absalom and Achitophel* je využit jako příklad vysoce aktuální satiry z doby reakce Toryů na vylučovací krizi, po oxfordském parlamentu roku 1681, a umožňuje prozkoumat využití typologických vzorů pro stvrzení autority politického textu.

Kapitola 3 se věnuje politické opozici v tragédiích Nathaniela Lee, mezi nimiž *Theodosius* stojí jako ukázka zdrcující kritiky neschopného panovníka a *Caesar Borgia* rozvíjí paralelu mezi sexuální perverzí a politikou k podrytí tendencí Stuartovců k absolutismu a katolicismu. *Lucius Junius Brutus* je pak srovnán s jinou adaptací *Romea a Julie*, *Caiem Mariem* Thomase Otwaye, abychom ukázali, jak používají a proměňují stejné tropy, motivy a témata pro různé účely.

Jelikož paralela mezi sexuálním chováním a politikou stála v centru politického diskurzu období restaurace, obrací se kapitola 4 k ženským postavám a představuje tři typické druhy hrdinek využívané specificky pro politické účely: 1. zlá žena jako symbol politické transgrese v *The Female Prelate* Elkanaha Settla, 2. nevinná oběť jako prostředek vyvolání patosu v nově vznikajícím žánru „she-tragedy“ ve hrách Thomase Otwaye (*The Orphan*) či Johna Bankse (*Vertue Betray'd*), 3. moderní protestantka v komediích Thomase Shadwella.

Po rozboru fiktivních ženských postav se kapitola 5 věnuje skutečnému ženskému hlasu Aphry Behnové, jejíž komedie *The Feign'd Curtizans* a tragikomedie *The Young King* ukazují její první reakce na vylučovací krizi a vyrovnávání mezi jejími politickými sympatiemi a vědomím genderových problémů v patriarchálním diskurzu Stuartovců. *The Roundheads* a *The Second Part of The Rover* znamenají útok na ideologii Whigů skrze zesměšnění postav puritánských zbohatlíků. Naopak tyto hry propagují kulturu kavalírských libertinů jako ztělesnění aristokratické cti ve smyslu inherentní vlastnosti. Poslední část této kapitoly ukazuje vévodu z Monmouthu a hraběte ze Shaftesbury jako fascinující veřejné osobnosti, které nejen inspirovaly Johna Drydena k jeho nejslavnější satíře, ale také ovlivnily pastorální poezii Aphry Behnové a její první klíčový román (roman à clef)

Závěrečná kapitola pak zdůrazňuje rozsáhlé intertextové vazby všech zkoumaných textů, jež byly součástí neustálého vyjednávání a vyrovnávání mezi jednotlivými autory a politickými ideologiemi, ale také mezi žánry, druhy diskurzu, tropy a motivy.

Cílem této práce není klasifikovat jednotlivé texty jako “toryovské” nebo “whigovské”. Susan J. Owenová ve své studii restaurační divadelní kultury přesvědčivě ukázala, že drama z doby vylučovací krize bylo vždy spíše divadlem protikladů a hry málokdy nesou jednoznačnou politickou zprávu. Stejně tendence vidíme i v poezii a próze. Proto bylo hlavním cílem této práce objevit a vyjasnit způsoby, jakými politické události formovaly veřejný diskurz a jak byly metafory a symboly z politické teorie využívány a proměňovány v literárních dílech.